

Marija PRAŠIN KOLBEZEN

Celovito načrtovanje prostora z vključevanjem javnosti – primer KS Petrova vas v občini Črnomelj

V prispevku je predstavljen primer celovitega načrtovanja razvoja prostora Krajevne skupnosti Petrova vas v občini Črnomelj, v katerega je bila vključena javnost. Projekt je nastal na pobudo krajanov zaradi prostorske problematike kmetij in s tem povezanih širitve stavbnih zemljišč. Izkušnje načrtovanja prostora občine Črnomelj kažejo, da le širitev stavbnih zemljišč nima razvojnega učinka, zato je bil projekt zastavljen v smislu celovitega in razvojnega načrtovanja prostora. Vključevanje prebivalcev v proces načrtovanja prostora je zahtevnejši pristop, vendar je rezultat dolgoročnejši, saj so rezultati izraz premišljenih potreb skupnosti in danosti prostora, poleg tega se okrepi zaupanje med prebivalci, občino in različnimi strokovnimi službami. Za izboljšanje kakovosti in razvoj prostora je pomembno, da se javnost seznanj s prostorskim načrtovanjem, ga razume in s tem tudi ozaveš (so)odgovornost do razvoja in (so)oblikovanja prostora. V

predstavljenem projektu so bile z različnimi pristopi izluščene razvojne priložnosti obravnavanega območja, s krajanima pa je bilo doseženo soglasje glede smeri in koncepta razvoja prostora. Tako zastavljene premišljene in celovite rešitve, ki izhajajo iz razvojnih priložnosti in danosti območja ter potreb prebivalcev, so dobra izhodišča za spremembo prostorskega načrta, kakovosten razvoj naselij, nove zaposlitvene priložnosti in večje zadovoljstvo prebivalcev. Hkrati je z dobro izbranimi vsebinami in njihovimi interakcijami mogoče v prostoru vzpostaviti mrežo naselij s sinergijo programskih vsebin, funkcij in razvojnih potencialov.

Ključne besede: prostorsko načrtovanje, vključevanje javnosti, razvoj podeželja, razvojna mreža naselij

1 Uvod

Namen projekta Celovito načrtovanje prostora območja KS Petrova vas sta bili zastavitev celovitega razvoja naselij obravnavanega območja in priprava sprememb občinskega prostorskega načrta občine na podlagi razvojnih izhodišč in usmeritev. Pri tem smo v projekt kar najbolj želeli vključiti krajanima, jim približati prostorsko načrtovanje in ozavešiti pomen kakovostnega prostora. Pobudo za projekt je dala skupina krajanov, katerih želje po stavbnih zemljiščih za razvoj kmetij ob pripravi občinskega prostorskega načrta niso bile uresničene. Glede na izkušnje, da samo individualne širitve stavbnih zemljišč niso dolgoročno rešitev in ne sprožijo učinka razvoja, je želela občina tokrat drugače zastaviti pripravo prostorskega načrta: celovito, razvojno naravnano in z vključevanjem krajanov, torej najprej iz prostora izluščiti danosti, od krajanov pridobiti premišljene potrebe ter s sintezo različnih vidikov pripraviti izhodišča in koncept razvoja prostora in jih vnesti v prostorski načrt občine. Vodilo projekta je bila teza, da bo rezultat takega pristopa dolgoročnejši, saj bodo prostorske rešitve izraz premišljenih in dejanskih potreb, ki bodo prilagojene danostim prostora.

2 Območje projekta

Projekt je zajel skoraj celotno območje Krajevne skupnosti Petrova vas (razen večjega romskega naselja), ki šteje okrog petsto prebivalcev. Leži v severnem delu občine Črnomelj in vključuje šest naselij: Ručetno vas, Miheljo vas, Petrovo vas, Rožanec, Gornjo Pako in Lokve (slika 1). Večina naselij je umeščena na rob doline skrajnih obronkov jugovzhodnega dela Kočevskega Roga (slika 2). To dolino deli dokaj prometna državna cesta, ki vodi do mejnega prehoda na Vinici in po njej se v poletnem času številni počitnikarji peljejo na hrvaško morje. Prebivalci se poleg rednih zaposlitev ukvarjajo tudi s kmetijstvom. Tla so kraška in plitva, zato so kmetijske kulture pogosto izpostavljene suši, kar je razlog, da se orne površine opuščajo ter spreminjajo v travnike in pašnike, nekaj površin je tudi zaraščenih. Kmetije so manjše in se ukvarjajo predvsem z govedorejo, konjerejo in ovčerejo. Skrajni severni del območja je vinogradniški s številnimi zidanicami, sicer pa je območje krajevne skupnosti precej poraščeno z manj kakovostnim gozdom. Obravnavani prostor je bogat s kulturno dediščino: poleg antičnega svetišča Mitre na Rožancu, ki je spomenik državnega pomena, sta v Gornji Paki ohranjena belokranjska dvora, ki sta značilni kmetiji z

Slika 1: Lokacija projekta (risba: Gregor Požek).

Slika 2: Pogled na obronke Kočevskega Roga in del naselij (foto: Tomislav Urh)

ohranjeno tradicionalno arhitekturo, v Petrovi vasi pa kozolec Šolarjev toplar. Na Rožancu in v Petrovi vasi sta cerkvi sv. Jurija in sv. Janeza Krstnika ter večji arheološki območji prazgodovinskih in antičnih naselij. Površina je prepredena s številnimi kraškimi jamami, izviri in drugimi značilnostmi kraškega sveta. Predvsem pa prostor oblikuje izjemna pokrajina, ki jo neguje kmečko prebivalstvo, dopolnjujejo pa ponudniki dobrega vina, hrane in drugih dobrot.

3 Metode dela

Zastavljen je bil delovni načrt, ki je bil osnova za izvedbo večine dejavnosti. Pri pripravi delovnega načrta sta sodelovala dr. Ana Barbič in dr. Anton Prosen, izkušena poznavalca načrtovanja in razvoja podeželja. Poleg dobro zastavljenega delovnega načrta (Barbič, 2010) je bilo treba projekt tudi pripeljati do cilja, zato je skrbela ekipa zagnanih strokovnjakov z občine s podporo vodstva, hkrati pa so bili ključni gonilni posamezniki in pobudniki ter zainteresirana javnost, ki je med prostorskim načrtovanjem konstruktivno sodelovala.

Zunanji sodelavci so bili izbrani glede na značaj prostora in njegove razvojne potenciale. Na povabilo za sodelovanje so se z zanimanjem za drugačen pristop prostorskega načrtovanja odzvali ključni nosilci urejanja prostora, in sicer s področja varstva narave in kulturne dediščine ter gozda. Potencialne dejavnosti, možnosti kmetovanja na skromnih tleh in gradnje kmetijskih objektov je krajanom predstavila območna kmetijska svetovalna služba, področje turizma pa lokalni razvojno-informacijski center. V projekt so bili vključeni tudi študenti, osnovnošolci in srednješolki s tega območja.

3.1 Posamezne faze projekta

3.1.1 Anketna raziskava

Na začetku projekta je bila izvedena anketna raziskava o prostorskih potrebah krajanov. Odziv je bil zelo skromen, zato je bilo treba krajanje motivirati za nadaljnje sodelovanje. Sledili so izzivi, kako prebivalce zainteresirati, jih aktivno vključiti v proces skupnega načrtovanja in okrepite njihovo zaupanje do občine.

3.1.2 Motiviranje krajanov

Motiviranje krajanov je bilo najzahtevnejši del projekta, zato bi mu morali več časa posvetiti že na začetku in izdelati komunikacijski načrt sodelovanja z javnostjo. Občina je na zboru krajanov predstavila predlog projekta in pozvala krajanke, naj se opredelijo do projekta in sodelovanja v projektu, ter tudi dobila njihovo zagotovilo. Na rednih mesečnih srečanjih, ki so bila organizirana predvsem v zimskem času, je potekalo intenzivno seznanjanje prebivalcev s prostorskimi, kmetijskimi in drugimi temami, zato je bilo treba poskrbeti za dober obisk. V ta namen je eden izmed mizarjev izdelal in postavil v vsako naselje oglasno desko, namenjeno objavi obvestil. V pomoč so bili tudi učenci, ki so po hišah raznašali vabila. Krajanke so tako tudi spoznavali prostor in pravila urejanja tega. Podrobneje so se s prostorom seznanili na poljudnem predavanju na temo branja prostora in arhitekture, tradicionalne arhitekture Bele krajine in pomena kakovosti odprtega prostora. Seznanjeni so bili tudi z različnimi statističnimi in drugimi zanimivimi podatki o svoji krajevni skupnosti. Udeležba na srečanjih je bila dobra, zanimanja je bilo več pri konkretnih tematikah, npr. kmetijskih. O podrobnejšem napredku projekta so lahko krajanke brali v lokalnem mesečniku in na občinski spletni strani. Da bi aktivirali čustveno in tudi patriotsko plat, so bili izdelani videi z zračnimi posnetki naselij in objavljeni na spletni strani občine, na enem izmed srečanj so bili tudi predvajani. Narejenih je bilo tudi nekaj lepih fotografij tega območja (sliki 3 in 4), celo umetniških, in ti drugačni pogledi na naselja so vzbudili interes. Krajanom so bile posamezne faze projekta predstavljene in o njih so na srečanjih tudi razpravljali. Za medsebojno druženje in ozaveščanje vrednosti prostora je bil organiziran pohod po novozasnovani pohodniški poti, ki se ga je udeležilo veliko število krajanov in drugih obiskovalcev.

3.1.3 Študentska delavnica

V sklopu projekta je bila izvedena študentska delavnica. Tako je bil pridobljen nabor idej ter drugačnih in neobremenjenih pogledov na prostor in prostorske rešitve. Izvedena je bila s pomočjo ljubljanske fakultete za arhitekturo v sodelovanju s študenti višjih letnikov pri predmetu Ruralno načrtovanje. Študenti so se med delom na terenu srečali tudi s krajanke in se z njimi pogovarjali o različnih težavah, ki jih ovirajo pri razvoju. Predloge rešitev za posamezna naselja so objavljali v več zaporednih izdajah mesečnika Belokranjec, na koncu zimskega semestra pa so krajanom ob razstavi predstavili svoja vidjenja razvoja in rešitve za vsa naselja s področja urbanizma in arhitekture. Za konkretne rešitve so študenti izdelali različne analize prostora, ki so bile dobra podlaga za nadaljnje iskanje izhodišč razvoja območja. Razvoj prostora so bodoči mladi strokovnjaki videli v novih dejavnostih, ki so jih povezali z obstoječimi, poudarek pa je bil na urejanju skupnih prostorov

Slika 3: Naselje Gornja Paka (foto: Tomislav Urh)

Slika 4: Vinogradniško območje in naselje Ručetna vas (foto: Tomislav Urh)

in druženju. Poudarili so pomen povezovanja območja in odpiranja prostora navzven. Za oblikovanje prostora in arhitekturne rešitve so iskali navdihe v pokrajini, naravnih materialih in tradicionalnem stavbarstvu, s temi izhodišči pa so pripravili predloge s sodobnimi interpretacijami prostora in arhitekture.

3.1.4 Delo z mladimi

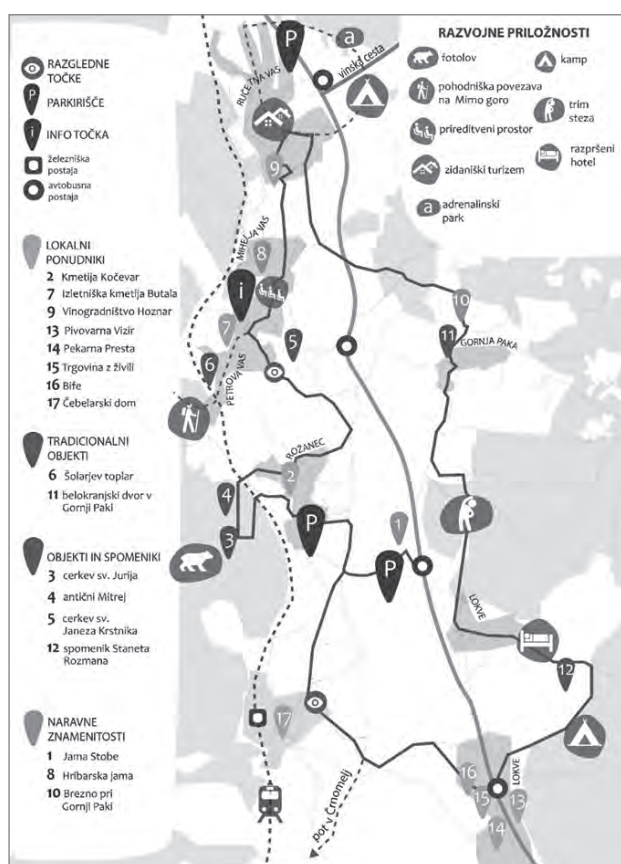
V projektu so sodelovali tudi učenci Osnovne šole Loka (slika 5), ki so skupaj s črnomaljskimi študenti, bodočimi urbanisti, izdelali načrt pohodniške poti tako, da so povezali privlačne in pomembne točke prostora (slika 6). Ob tem so se otroci seznanili s posebnostmi svojega kraja in se učili razmišljati o prostoru v povezavi s turizmom. Da bi prostoru dodali pečat žlahtnosti in opozorili na zanimive ljudi, sta dijakinja Srednje šole Črnomelj z raziskovalno nalogo iskali zanimive zgodbe. Tudi domači študenti urbanizma in krajinarstva so dodali svoj prispevek projektu z analizo krajine, pripravili so predavanje za krajanke ter jih opozorili na kakovostno bivalno okolje in pomen kakovostne vidne podobe naselij in krajine.

3.4 Analiza SWOT

Poleg običajnih analiz, ki se pripravljajo v postopku prostorskega načrtovanja, je bila izdelana tudi analiza SWOT. Pripravljena je bila na občini in predstavljena krajanom, na podlagi

Slika 5: Sodelovanje študentov in osnovnošolcev (foto: Klemen Beličič)

Slika 6: Pohodniška pot (risba: Martina Auguštin)

razprave pa še nekoliko dopolnjena in popravljena. S to analizo sta bila ozaveščena pestrost in bogastvo obravnavanega prostora, izluščene so bile prednosti in priložnosti območja ter slabosti in nevarnosti, na katere je treba usmeriti pozornost, da bi jih omilili ali celo odpravili. Treba je poudariti nekaj konkretnih priložnosti, ki so bile izhodišča za pripravo koncepta razvoja območja: poleg že omenjene številčno in vsebinsko pestre raznovrstne kulturne dediščine ter poseljenosti območja od prazgodovine naprej je tukaj tudi precejšnje število zidanic in vinogradov ter nekaj odličnih vinarjev, kar je priložnost za zidaniški turizem. Pohodniške in druge tematske poti so priložnost za ponudbo turističnih in prostočasnih dejavnosti.

Poudarjene so bile tudi kmetijske kulture, ki so primerne za vzgojo na kraških tleh tega območja. Obnovljeni vodni viri in številni kraški pojavi (tudi prisotnost bele človeške ribice v jami Stobe, blizu obravnavanega območja živi tudi endemit črni močeril) so primerni za razvoj turizma, učilnice v naravi za šole in družine ipd. Ne nazadnje je tudi tranzitna cesta prepoznana kot priložnost prostora, saj se dnevno po njej pelje več kot 6.800 vozil. Premajhno območje za kmetijsko pridelavo je izhodišče za iskanje primernih lokacij za razširitev kmetijskih površin, hkrati pa spodbuda za povezavo turizma in kmetijstva tudi z razvojem dopolnilnih dejavnosti.

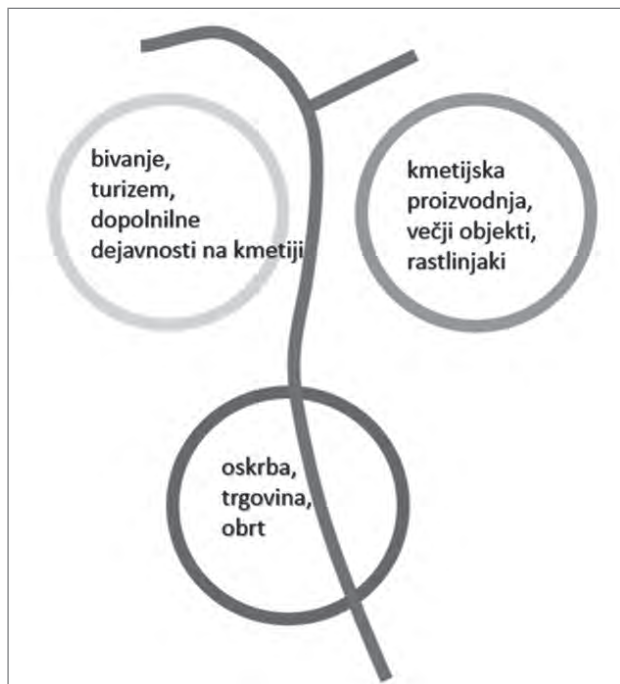
4 Koncept razvoja prostora

S sintezo različnih analiz, dejstev, ugotovitev in potreb krajanov je bil zastavljen koncept razvoja območja krajevne skupnosti (slika 7). Iz danosti prostora in varstvenih omejitev, ki so lahko tudi priložnosti, ter iz drobnega merila večine še dokaj tradicionalnih naselij je bil zastavljen koncept razvoja turizma in dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. Naselje Lokve s suburbano strukturo in obstoječimi programskimi vsebinami je primerno za razvoj osrednjih in storitvenih dejavnosti ter obrti. Razvoj intenzivnega kmetijstva z možnostjo gradnje velikih kmetijskih objektov je zastavljen na zaraščenem območju Cerje, kjer ni posebnih prostorskih omejitev. Območje je nekoliko odmaknjeno in vidno ni poudarjeno. Posebej za to lokacijo je kmetijske strokovne podlage izdelala Biotehnična fakulteta, ki so bile dobro izhodišče za pripravo prostorskega akta. Ker so v tem prostoru (slika 8) antično svetišče Mitre, ki je spomenik državnega pomena, ohranjena belokranjska dvora, cerkvi, več naravnih vrednot, čudovita pokrajina, ponudniki dobrega vina, hrane in drugih dobrot, je vse naštetu smiselno povezati v pohodniško pot, ki bi povezala prostor in njegove razvojne priložnosti.

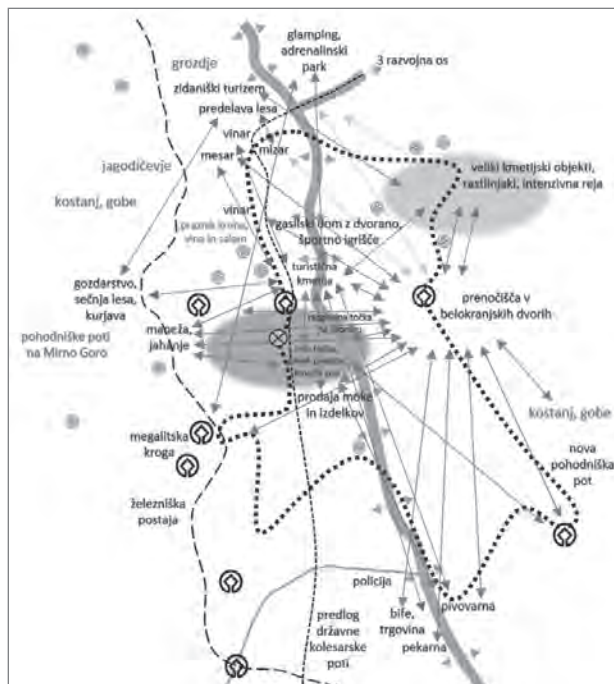
5 Rezultati in učinki projekta

Projekt še vedno poteka, naslednja faza je med drugim priprava gradiv za spremembo prostorskega načrta ter nabora primer- nih programskih vsebin in dopolnilnih dejavnosti na kmetijah. Sicer pa so bili s projektom doseženi ti rezultati in učinki:

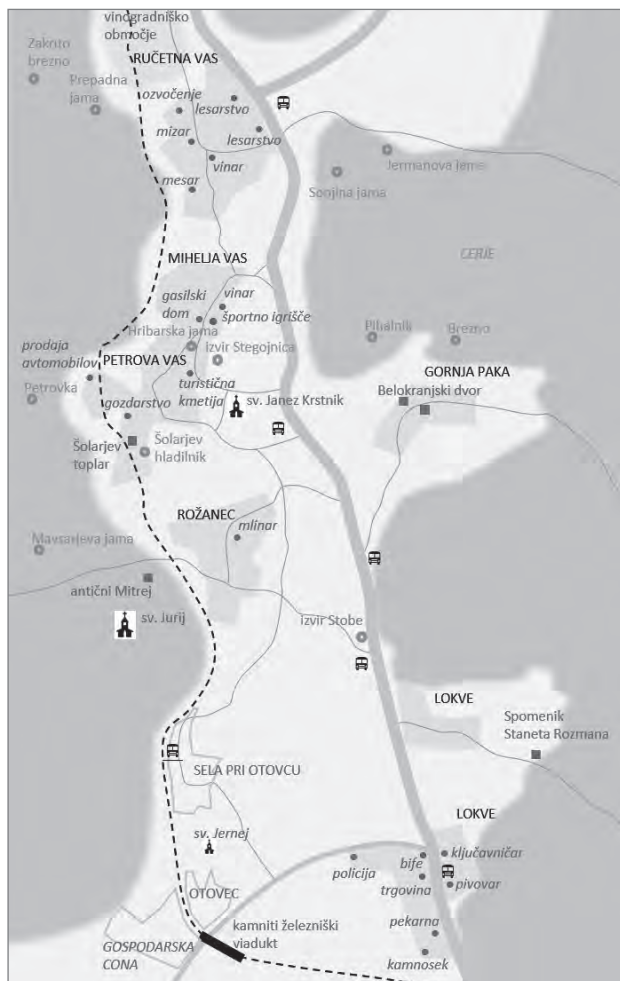
- nekaj krajanov se je ozavestilo o pomenu kakovostnega prostora, njegovih vsebin in arhitekture ter ohranjanja identitete;
- delo z mladimi v projektu je prepoznano kot eden izmed razlogov za pridobitev plakete *Zlati kamen 2019*, ki jo je prejela Občina Črnomelj;
- družbeni vidik projekta so srečanja in skupno delo krajanov ter medsebojno razpravljanje o potreb za razvoj območja;

Slika 7: Koncept razvoja prostora (risba: Marija Prašin Kolbezen)

Slika 9: Interaktivnost dejavnosti med naselji (risba: Marija Prašin Kolbezen)

Slika 8: Analiza danosti prostora (risba: Marija Prašin Kolbezen)

- ključni rezultati so premišljene in celovite rešitve ter prepoznane razvojne priložnosti prostora, ki so pripravljene s soglasjem prebivalcev in so kakovostna podlaga za sprejembo prostorskega načrta;
- mehko sodelovanje z nosilci urejanja prostora in strokovnimi službami – javnost se je seznanila z delovanjem služb in omejitvami v prostoru, izvedeni so bili strokovna predavanja in predstavitve, navezani so bili pristni stiki;
- pohodniška pot in predlog poteka državne kolesarske poti.

Cilj projekta je tudi to, da se s poudarjenimi priložnostmi pritegnejo v prostor nove dejavnosti (Prosen, 1991), s tem pa tudi zaposlitve. Tako se prepriča mlade, da ostanejo v domačem okolju. Našteti rezultati so tudi dobra osnova za pripravo turističnih in drugih poslovnih idej.

6 Sklep

Za doseganje uravnoteženega razvoja določenega prostora je potrebno aktivno in interdisciplinarno strokovno sodelovanje ter intenzivno delo s prebivalci. Zelo pomembni so ključni gonilni posamezniki, ki olajšajo delo in so povezovalci interesov različnih akterjev v prostoru (Barbič, 1991). Prostorski načrti, ki so rezultat takega procesa, so vsekakor bolj kakovostni in trajnostni. Ker se med skupnim načrtovanjem javnost ozavešči o pomembnosti kakovostnega prostora in arhitekturnega oblikovanja, se s tako pripravljenimi prostorskimi akti lahko

postavijo ohlapnejši predpisi. Pomemben vidik takega načrtovanja prostora je tudi ta, da se državni resorji ukvarjajo s koncepti razvoja prostora in ne samo s posameznimi oziroma delnimi posegi v prostor. Zelo pomembno je, da bodo tudi končni uporabniki bolj zadovoljni v svojem okolju in zaradi izkušnje medsebojnega sodelovanja (bolj) povezani.

Prostorsko načrtovanje naselij se preveč osredinja samo na prostor in pozablja na pomembni komponenti, to sta življenje v danem prostoru in živost prostora. Iz predstavljenega projekta lahko sestavimo formulo in tak proces poimenujemo razvojno načrtovanje naselij. Z osredinjanjem na razvoj določenega območja je treba iz prostora izluščiti danosti in priložnosti, potrebe prebivalstva presejati z varstvenimi omejitvami, uporabiti elemente, ki povezujejo prostor in razvojne potrebe, in pripraviti razvojni koncept. Vse skupaj je treba povezati s primernimi programskimi vsebinami in dati naseljem vloge, s katerimi bodo tvorila razvojno mrežo prostora. Pri vseh korakih je pomembno sodelovanje s prebivalci. Izkušnja predstavljenega projekta kaže, da bi poleg zgodnjega vključevanja javnosti ter celovitega pristopa pri analizi prostorskih danosti in razvojnih priložnost morala biti sestavni del prostorskega načrtovanja tudi zasnova vloge naselij v širšem prostoru (slika 9), in sicer po načelu mreže naselij s sinergijo programskih vsebin, funkcij in razvojnih potencialov (Prašin Kolbezen, 2016).

.....
 Marija Prašin Kolbezen
 Občina Črnomelj, Trg svobode 3, 8340 Črnomelj, Slovenija
 E-pošta: marija.prasin@crnomelj.si
 Telefon: (07) 306 11 32

Viri in literature

Barbič, A., 1991. Prebivalci kot cilj in kot nosilci razvojnih projektov podeželskih skupnosti. V: A. Barbič, ur. Prihodnost slovenskega podeželja. Novo mesto: Dolenjska založba, str. 105–116.

Barbič, A., 2010. Ali zapostavljeno podeželje Mestne občine Koper prevzema odgovornost za svoj lastni razvoj?, Teorija in praksa, 2/3, str. 550–563.

Prašin Kolbezen, M., 2016. Metodologija priprave meril za oblikovanje in umestitev objektov v podeželski prostor – aplikacija na Beli krajini. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.

Prosen, A., 1991. Planiranje podeželskega prostora. V: A. Barbič, ur. Prihodnost slovenskega podeželja. Novo mesto: Dolenjska založba, str. 47–61.